

A versenyjog és a digitális piacok monopóliumai

Alkalmas-e a versenyjog a digitális piacok versenyszempontú megregulálására?

SZILÁGYI PÁL*

A tanulmány áttekinti, hogy a versenyjog, a versenyjogi szabályok alkalmazása és a versenypolitika céljai hogyan képesek szabályozni a digitális szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások piaci magatartását. A szabályok és azok alkalmazási lehetőségének elemzése során – felhasználva a közgazdaságtan eredményeit is – a tanulmány bemutatja, hogy mely területeken szükséges a versenyjogi jogalkalmazásnak fejlődnie és van-e szükség ágazati jellegű szabályozásra.

Kulcsszavak: versenyjog, digitális piacok szabályozása, szankciók

Competition law and monopolies in digital markets Is competition law suitable for regulating digital markets?

The paper reviews how competition law, the application of competition rules and the objectives of competition policy can regulate the market behaviour of digital service providers. In the analysis of the rules and their potential application, the paper also draws on the results of economics to show in which areas competition law enforcement needs to improve and whether sector-specific regulation is needed.

Keywords: competition law, regulation of digital markets, sanctions

1. Bevezetés

A jelen tanulmány célja bemutatni azt a gondolati ívet, amely hozzájárul annak megértéséhez, hogy miért vagy miért későn avatkozott be a versenyjog a technológiai monopóliumok szabályozásába. A versenyjog kialakulása egy társadalmi feszültségre adott reakció volt, azonban ahogy látni fogjuk, a szabályozás értelmezése egyrészt politikai tényezőkön, másrészt a közgazdaságtudomány aktuális eredményein múlt. Bár a versenyjogi szabályok és jogalkalmazás gyakran változott, nagyjából három évtizede erős konszenzus alakult ki a tekintetben, hogy – az ún. chicagói iskola eredményeit felhasználva, nagyban támaszkodva az árelméletre, a játékelméletre és az empirikus kutatásokra jelentős mértékben alapozó modern piacelméletre – hogyan célsze-

* Igazgató, Versenyjogi Kutatóközpont; egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

rú alkalmazni a versenyjogot. Ez azonban a technológiai iparágak esetében ahhoz vezetett, hogy a versenyjog a maga erős eszköztárával nem vagy nem időben avatkozott be a piaci folyamatokba.

Jelenleg is vita tárgyát képezi, hogy ez helyes volt-e vagy sem. A tanulmányban erre a kérdésre adunk egy lehetséges választ. Ehhez bemutatjuk a versenyjogi szankciós eszköztár potenciálját, a versenyjogi beavatkozások dinamikáját. Bemutatjuk továbbá az Európai Unió (EU) és tagállamai, valamint az amerikai versenyjog közös elveit, alapjait és szabályozását, gyakran a versenyjogi szabályok potenciálját példaként hozva, alátámasztva egy-egy szabályozás részleteit. Bár az amerikai és az európai szabályozási modell rengeteg részletkérdésben különbözik, a tanulmányban a közös pontokat, a koncepcionális alapokat vizsgáljuk.

Az elmúlt öt évben jelentősen felerősödött a nagy technológiai vállalatok magatartásának megregulázását célzó szabályozási igény, így a tanulmány egyik célja rávilágítani e folyamatok indokoltságára vagy éppen indokolatlanságára.¹A versenyjog az elmúlt évtizedek legizgalmasabb fejlődési folyamata közepén tart, ugyanakkor többen „kudarccal vádolják”² a versenyjogot. Az elmúlt évtizedekkel ellentétben az Európai Unióban jelenleg erősödik a digitális piacok szabályozásának igénye,³ az Egyesült Államokban pedig már tucatnyi per indult a nagy technológiai cégekkel szemben. A döntő változások egyikét az Egyesült Államokban a Szövetségi Kereskedelmi Bizottság (FTC) élére 2021 tavaszán kinevezett Lina Khan hozta el, akinek a nagy technológiai vállalattal, az Amazonnal szemben szkeptikus tanulmánya alapvetően határozza meg a 21. század harmadik évtizedének gondolkodási alapjait.⁴

Érdeemes röviden megvizsgálni, hogy a matuzsálemi korú versenyjog alkalmas-e változtatások nélkül a digitális piacok nagy technológiai vállalatainak megregulálására, és egyáltalán szükség van-e arra, hogy jogszabályi változások útján avatkozzunk be erőteljesebben ezeken a piacokon. Ahhoz, hogy megérthessük a versenyjog működésének alapjait, röviden vissza kell nyúlnunk a kezdetekig. A modern versenyjog alapjait az Amerikai Egyesült Államok 1890-es Sherman Antitrust Actje⁵ jelenti. E szövetségi törvény elfogadásakor a gazdaságot jelentős mértékben ún. trösztök uralták, és nagy volt a társadalmi elégedetlenség. Az Egyesült Államokban oly népszerű karikatúrák is egyértelműen tükrözték azt a nem teljesen megalapozatlan társadalmi vélekedést, hogy az amerikai törvényhozókat a Szenátusban és a Kongresszusban is a marokukban tartották ezek a trösztök.

A 19. század végén az Egyesült Államok legnagyobb trösztjei, az American Tobacco Company, a United States Steel Corporation, az International Harvester Company, az American Sugar Refining Company, a National Biscuit Company és a Standard Oil Company közül

¹ A kérdés nem új keletű, azonban a nagy technológiai vállalatok közül számos annyira dominánssá vált egyes piacokon, hogy sokan már a társaságok pusztá létezését is komoly társadalmi és gazdasági problémának látják.

² Alan DEVLIN: *Reforming Antitrust*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021, 9.

³ Lásd például az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete (2022. szeptember 14.) a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály) (EGT-vonatkozású szöveg); az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet).

⁴ Lina M. KHAN: Amazon's Antitrust Paradox. 126(3) *Yale Law Journal* (2017) 710–805.

⁵ Sherman Act (15 U.S.C. §§ 1–7).

ez utóbbi, Rockefeller olajbirodalma volt a legjelentősebb. A Standard Oil Companyt 1870-ben alapította John D. Rockefeller és Henry Flagler – akkoriban ez volt a világ legnagyobb olajfinomító vállalata. Ahogy az üzlet növekedett, Rockefeller agresszív taktikát alkalmazott a kisebb olajtársaságok felvásárlására és befolyásának kiterjesztésére. Ez végül egy legfelső bírósági ügyhöz vezetett, amely kimondta, hogy a Standard Oil illegális monopólium. A vállalatot ezután 1911-ben 34 kisebb cégre darabolták fel.⁶ A Sherman Act elfogadása és a Standard Oil Company feldarabolása máig számos alapvető jelentőségű üzenetet hordoz. Jól szemlélteti, hogy a versenyjog eszköztára egészen odáig terjed, hogy akár egy négy évtized alatt felépített vállalatbirodalmat is lényegében meg lehet szüntetni, amit még a világtörténelem tíz leggazdagabb személye között jegyzett Rockefeller sem volt képest megakadályozni.

Nemcsak az Egyesült Államokban volt megfigyelhető a trösztök jelentősége, hanem Európában is. Például az IG Farben 1925-ben alapították hat német vegyipari vállalat egyesülésével (BASF, Bayer, Hoechst, Cassella, Chemische Fabrik Kalle és Agfa). Az IG Farben a világ legnagyobb vegyipari vállalata és a két világháború közötti időszak egyik vezető gyógyszeripari gyártója volt. A második világháború alatt az IG Farben biztosította a náci rezsim számára a nyersanyagokat a Zyklon-B rovarölő szer előállításához, amelyet emberek millióinak megölésére használtak fel a koncentrációs táborokban.⁷ A társaságnak egyébként is nagy szerepe volt a náci Németország finanszírozásában.⁸ De míg az Egyesült Államokban a versenyjog az éppen kormányon lévők iparpolitikai eltökéltségének megfelelően ebben az időben be tudta tölteni a piaci magánhatalmat korlátok közé szorító szerepét, addig a kontinentális Európában a versenyjogi szabályozás távol állt a ma modernnek hívott szabályozástól, és nem bírt az egyesült államokbelihez hasonló funkcióval.

A második világháborút követő idősakra egyértelművé vált, hogy a versenyjog a modern piacgazdaságok és a jogállamok alapvető jelentőségű eszköze. Ekkoriban a gazdasági pragmatizmus gyakran még felülírta a hosszú távon kívánatos célokat,⁹ azonban az Európai Gazdasági Közösség (EGK) létrejöttének idejére e tekintetben már viszonylagos egyetértés alakult ki. Versenyjogi szabályok hiányában vagy nem kellő eréllyel való érvényesítésük esetén a társadalom nem képes megfelelően működni, ugyanis azok a piaci magánhatalom korlátok közé szorításának legfontosabb bástyái. Mind az amerikai, mind az európai fejlődés arra világított rá, hogy az alig korlátozott, netalán korlátlan piaci magánhatalom gyakran politikai hatalommá konvertálódik, ami diszfunkcionális államhoz vezet.¹⁰ Így nem véletlen, hogy az EGK létrejöttékor a ver-

⁶ Az új vállalatok a világ legnagyobb olajvállalataivá váltak, köztük az ExxonMobil, a Chevron és a BP.

⁷ A háború után az IG Farben több kisebb vállalatra bomlott, köztük a BASF-re, a Bayerre és a Hoechstre. A társaság jelentőségét különösen jól szemlélteti Wyatt C. WELLS: *Antitrust and the Formation of the Postwar World*. New York, Columbia University Press, 2002, 43–89.

⁸ A versenyjog európai jogfejlődéséről lásd például David J. GERBER: *Law and Competition in Twentieth Century Europe: Protecting Prometheus*. Oxford, Clarendon, 1998; David J. GERBER: *The Origins of European Competition Law in Fin-de-Siècle Austria*. 36(4) *American Journal of Legal History* (1992) 405–440.; David J. GERBER: *Constitutionalizing the Economy: German Neo-Liberalism, Competition Law and the „New” Europe*. 42(1) *The American Journal of Comparative Law* (1994) 25–84.; SZILÁGYI Pál – TÓTH András: *A kartellszabályozás történeti fejlődése. Versenytükör*, 2016/2. különszám, 4–13.; tágabb fejlődési perspektívában lásd WELLS i. m. (7. lj.).

⁹ Lásd még például WELLS i. m. (7. lj.) 137–216.

¹⁰ Az egyik legjobb rövid monográfia e tekintetben a versenyjog szellemiségéről Giuliano AMATO: *Antitrust and the Bounds of Power: The Dilemma of Liberal Democracy in the History of the Market*. Oxford, Hart, 1997.

senypolitika lett a közösségi hatáskörbe vont egyik legjelentősebb szabályozási terület, szakpolitika.¹¹ A versenyjogi szabályok lényegében a kezdetektől közvetlen hatállyal bírtak és közvetlenül alkalmazandó szabálynak minősültek.¹²

2. Az európai versenyjog fejlődésének főbb meghatározói

A versenyjog európai jogfejlődését – a jelen tanulmány szempontjából – négy szakaszra oszthatjuk.¹³ Az első alapvetően az – akkor még – EGK-szerződésben található szabályok főbb kereteinek kijelöléséről szólt, így például alapvetően ekkor alakult ki az Európai Bíróság esetjogában, hogy melyek a versenykorlátozó megállapodásra vonatkozó rendelkezések főbb tényálláselemeinek hangsúlyos pontjai és azokat hogyan kell értelmezni,¹⁴ vagy például mit értünk gazdasági erőfölény alatt.¹⁵ A második fázist az uniós versenyjog modernizációja jelenti a kilencvenes évek közepétől a következő évtized közepéig.¹⁶ A harmadik szakasz legjellegzetesebb ismertetőjegye, hogy az uniós és a nemzeti versenyhatóságok lényegében a kartellek elleni fellépéssel voltak elfoglalva, alapvetően az ellenük folytatott harc jellemezte ezt az időszakot. Végezetül a negyedik, most is zajló szakasz a digitális piacokon domináns vállalkozások elleni fellépés jegyében telik. E tekintetben az iparpolitika is megerősödni látszik.¹⁷

A versenyjogi szabályok egyik jellegzetessége, hogy rendkívüli mértékben generalizált megfogalmazás útján, ún. funkcionális módszerrel szabályozzák a piaci szereplők magatartását.¹⁸ Ez azt jelenti, hogy az általánosság szintjén megfogalmazott szabályokat a valós gazdasági események fényében folyamatosan értelmezi és újraértelmezi a joggyakorlat. A szabályozás mö-

¹¹ Megemlítendő, hogy már az Európai Szén- és Acélközösség esetében is így volt.

¹² Lásd például 56/65. *Société Technique Minière* kontra *Maschinenbau Ulm*; 17. rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról, <https://bit.ly/3NlgaDc>.

¹³ Egy más szempontú, de kiváló áttekintésért lásd TÓTH Tihámér: A 60 éves Római Szerződés versenyjogi rendelkezései. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/2., 57–75.

¹⁴ Lásd például 56-64. és 58-64. *Établissements Consten S.à.R.L.* és *Grundig-Verkaufs-GmbH* kontra az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága egyesített ügyek.

¹⁵ Lásd például 27/76. *United Brands* kontra Bizottság; C-85/76. *Hoffmann-La Roche* kontra Bizottság.

¹⁶ Lásd például Jürgen BASEDOW: The Modernization of European Competition Law: A Story of Unfinished Concepts. 42 *Texas International Law Journal* (2006–2007) 429–439.; Claus-Dieter EHLERMANN: The Modernisation of EC Antitrust Policy: A Legal and Cultural Revolution. 37(3) *Common Market Law Review* (2000) 537–590.; James S. VENIT: Brave New World: The Modernization and Decentralization of Enforcement under Articles 81 and 82 of the EC Treaty. 40(3) *Common Market Law Review* (2003) 545–580.; Ioannis LIANOS – Ioannis KOKKORIS: *The Reform of EC Competition Law: New Challenges*. Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2010.

¹⁷ Lásd például a Siemens–Alstom-összefonódás kapcsán megfigyelhető politikai visszhangokat, így például *EU Industrial Policy after Siemens-Alstom: Finding a New Balance Between Openness and Protection*. Brüsszel, European Union, 2019.

¹⁸ A versenyjog egyik sajátos és erősen domináns jellemzője a funkcionális szabályozás. Ennek lényege, hogy a tényleges hatás győzedelmeskedik a forma felett. Gyakran előfordul, hogy bármilyen jogi konstrukció is áll egy piaci magatartás mögött, a más jogterületeken meglévő jogi korlátokat (például a gazdasági társaságok korlátozott felelősségét) a versenyjog „áttöri”, nem veszi azokat figyelembe. Lényegében a tényleges magatartás győzelmét jelenti a forma felett.

götti ráció az, hogy maga a szabályozó nem képes előre látni a piaci szereplők lehetséges magatartásainak sokszínűségét, márpedig a piaci szereplők rendkívül kreatívak tudnak lenni a tekintetben, hogy miként korlátozzák a versenyt. A funkcionális szabályozás egyik velejárója az is, hogy képes folyamatosan követni a társadalmi változásokat, valamint folyamatosan meg tud újulni. A megújulás egyik forrása a közgazdaság-tudomány fejlődése, hiszen a versenyjogi szabályoknak a piaci magatartásokra való alkalmazása nemritkán közgazdaságtani elemzést igényel, különösen annak eldöntéséhez, hogy az adott magatartás hasznos-e vagy káros társadalmi szempontból, legalábbis a versenypolitikai célok alapján.

A versenyjogi szabályok által elérni kívánt célt eleinte inkább a politika, később elsősorban a közgazdaság-tudomány határozta meg. A versenyjog értékválasztásokat is feltételez, így nem mentes a politikától.¹⁹ A közgazdaság-tudomány eredményeinek közös jellegzetességei alapján beszélhetünk ún. versenyjogi iskolákról. Ezek közül az európai jogfejlődés szempontjából az egyik legjelentősebb az ún. freiburgi iskola.²⁰ Az egyik közismert gondolata az volt, hogy a versenyjog feladata a piaci magánhatalom elleni fellépés, mert így lehet megakadályozni annak politikai hatalommá konvertálását. Az európai versenypolitikában sokáig alapvető szerepet játszott az ún. harvardi iskola is. Az egyik fő gondolata a struktúra-viselkedés-teljesítmény (SVT-) modell volt:²¹ a piac szerkezete meghatározza a piacon folytatott magatartást, az pedig hatással van a piac teljesítményére.²²

A harvardi iskola alapvetően határozta meg a gondolkodást a versenyjogi joggyakorlatban mindaddig, amíg a chicagói iskola meg nem hódította a versenyjogot²³ és alapjaiban változtatta meg a gondolkodást,²⁴ amikor a hatékonyságjavulás kérdéskörét helyezte középpontba.²⁵ Ez az irány ahhoz vezetett, hogy a versenyjogi joggyakorlat rendkívül engedékenyen ítélte meg a jelentős piaci hatalommal bíró vállalkozások magatartását.²⁶ Bár „a chicagói iskola túlbecsülte a hatékonyság

¹⁹ Jelen esetben kifejezetten a politikai befolyása utalunk. A versenyjog fejlődését a 20. század első felében mind az Egyesült Államokban, mind Európában nemritkán a tényleges politikai befolyás hatotta át.

²⁰ Lásd még például TÓTH Tihámér: *Unió és magyar versenyjog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020, 39–41.; Christian AHLBORN – Carsten GRAVE: Walter Eucken and Ordoliberalism: An Introduction from a Consumer Welfare Perspective. 2(2) *Competition Policy International* (2006) 197–217.; Nicola GIOCOLI: Competition Versus Property Rights: American Antitrust Law, the Freiburg School, and the Early Years of European Competition Policy. 4(5) *Journal of Competition Law and Economics* (2009) 747–786.; Massimiliano VATIERO: The Ordoliberal Notion of Market Power: An Institutional Reassessment. 6(3) *European Competition Journal* (2010) 689–707.; Wernhard MÖSCHEL: The Proper Scope of Government Viewed from an Ordoliberal Perspective: The Example of Competition Policy. 157(1) *Journal of Institutional and Theoretical Economics* (2001) 23–27.

²¹ Lásd még Dennis W. CARLTON – Jeffrey M. PERLOFF: *Modern Industrial Organization*. Boston, Pearson, 2015, 28.

²² Lásd például egyik legjelentősebb képviselőjének műveit, Joe S. BAIN: A Note on Pricing in Monopoly and Oligopoly. 39(2) *The American Economic Review* (1949) 448–464.; Joe S. BAIN: Workable Competition in Oligopoly: Theoretical Considerations and Some Empirical Evidence. 40(2) *The American Economic Review* (1950) 35–47.; DEVLIN i. m. (2. lj.) 83–86.

²³ Az elterjedéséről lásd például Elizabeth P. BERMAN: *Thinking Like an Economist: How Efficiency Replaced Equality in U.S. Public Policy*. Princeton, Princeton University Press, 2022.

²⁴ Lásd például DEVLIN i. m. (2. lj.) 87–90.

²⁵ Az egyik leghíresebb képviselője Robert Bork volt – nem véletlen, hogy Lina Khan éppen vele szemben határozta meg gondolatait és adott címet a már hivatkozott tanulmányának. Lásd például Robert H. BORK: *The Antitrust Paradox*. New York, The Free Press, 1993.

²⁶ Lásd még George J. STIGLER: On the „Chicago School of Economics”: Comment. 70(1) *The Journal of Political*

jelentőségét és alábecsülte egyes magatartások versenyre káros hajlamát, [...] mégis koherenciát hozott egy olyan jogpolitikába, amelyben nem vagy nem sok volt”.²⁷ A chicagói iskolát követően nem emelkedett ki egyetlen irányzat sem egyértelműen, hanem mondhatjuk, hogy egy „Chicago utáni” időszak következett, és a chicagói iskola egyes téziseit finomították a gyakorlatban.

Mindazonáltal egy közgazdászt még meg kell említenünk: Joseph Schumpeter osztrák közgazdász és politológus leginkább a gazdasági fejlődéssel és az innovációval kapcsolatos elméleteiről ismert. Azt állította, hogy a gazdasági fejlődést azok a vállalkozások lendítik előre, amelyek új termékeket és szolgáltatásokat vezetnek be, amivel egyben a régiéket elavulását idézik elő. Szerinte ez a bomlasztó folyamat, a „kreatív pusztítás” szükséges a gazdasági növekedéshez és fejlődéshez. Az általa képviselt vonalat szokás innovatív iskolának is nevezni, hiszen elmélete középpontjában az innováció jelentőségének hangsúlyozása állt. A versenyjog vonatkozásában kiemelt jelentősége van munkásságának, hiszen javaslatainak egyik jelentős következménye, hogy a jelentős piaci hatalom alapvetően még előnyös is lehet, mivel az így elért profit miatt folyamatosan erősödik az innováció, ennek révén vagy új vállalkozás tudja átvenni az inkumbens helyét, vagy az fejlődik jelentősen, ami szintén a társadalom javára válik.²⁸

A chicagói iskolát követően egy másik rendkívül fontos közgazdaság-tudományi eredményt kell még kiemelni, a játékelméletet, amely alapvetően segít megérteni a piaci folyamatokat, különösen a kevésszereplős piacokon. A játékelmélet a racionális döntéshozók közötti stratégiai interakció matematikai modelljeinek tanulmányozása, annak vizsgálata, hogy a racionális döntéshozók közötti stratégiai kölcsönhatások milyen módon vezetnek a döntéshozók preferenciáinak megfelelő eredményekhez, amelyek lehetnek szándékosak vagy előre nem láthatók is. A játékelmélet középpontjában többek között tehát az a felismerés áll,²⁹ hogy minden piaci szereplő magatartása meghatározza a többi piaci szereplő magatartását, hatással van azok eredményességére a piacon.³⁰

Economy (1962) 70–71.; Robert PITOFSKY: *How the Chicago School Overshot the Mark: The Effect of Conservative Economic Analysis on U.S. Antitrust*. Oxford, Oxford University Press, 2008; Ingo SCHMIDT – Jan B. RITTALER: *A Critical Evaluation of the Chicago School of Antitrust Analysis*. Dordrecht, Kluwer Academic, 1988; George L. PRIEST: The Limits of Antitrust and the Chicago School Tradition. 6(1) *Journal of Competition Law and Economics* (2010) 1–9.; Ingo SCHMIDT – Jan B. RITTALER: *Die Chicago School of Antitrust Analysis: Wettbewerbstheoretische und -politische Analyse eines Credos*. Baden-Baden, Nomos, 1986.

²⁷ DEVLIN i. m. (2. lj.) 2.

²⁸ Schumpeteréről lásd még Herbert J. HOVENKAMP: *Schumpeterian Competition and Antitrust*. Faculty Scholarship at Penn Law, 1788 (2008); Wassily LEONTIEF: Joseph A. Schumpeter (1883–1950). 18(2) *Econometrica* (1950) 103–110.; George J. STIGLER: Schumpeter’s History of Economic Analysis. 62(4) *Journal of Political Economy* (1954) 344–345.; Joseph A. SCHUMPETER: *Capitalism, Socialism and Democracy*. London, Allen and Unwin, 1976.

²⁹ Kidolgozóiról lásd például John NASH: Two-Person Cooperative Games. 21(1) *Econometrica* (1953) 128–140.; John F. NASH, Jr.: The Bargaining Problem. 18(2) *Econometrica* (1950) 155–162.; John F. NASH: *Essays on Game Theory*. Cheltenham, Edward Elgar, 1996; John VON NEUMANN – Oskar MORGENSTERN: *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, Princeton University Press, 2004.

³⁰ A jogi alkalmazására nézve lásd például Douglas G. BAIRD – Robert H. GERTNER – Randal C. PICKER: *Game Theory and the Law*. Cambridge, Harvard University Press, 1994; Robert COOTER – Josef DREXL: The Logic of Power in the Emerging European Constitution: Game Theory and the Division of Powers. 14(3) *International Review of Law and Economics* (1994) 307–326.

Az oligopolisztikus piacok megítélésében drámai változást hozott a chicagói iskola és a játékelmélet: a későbbiekben részben ez is vezetett el a piaci hatalom megítélésének engedélyesebb megközelítéséhez. A játékelmélet racionális magyarázatot tudott adni arra, hogy a kevészereplős piacokon tényleges versenykorlátozó megállapodások hiányában is miért alakultak ki a kartellekéhez hasonló piaci eredmények. Például a kevészereplős piacon nem ritka, hogy magasabb ár figyelhető meg, mint a versenyző piacokon, mivel a piaci szereplők – tudatában a piaci törvényszerűségeknek – tudatosan nem versenyeznek a közösen elérhető magasabb profit elérése érdekében. Ez a magatartás, mivel teljesen racionális piaci viselkedés,³¹ kívül esik a versenyjog hatályán.

3. A versenyjogi szabályok rugalmassága és alkalmazhatósága

A versenyjogi szabályok rendkívül rugalmasak. Elég megnézni az amerikai szabályozást:³²

Minden olyan szerződés, bizalmi vagy más formában létrejött összefogás vagy összeesküvés, amely a kereskedelem vagy a kereskedelem korlátozására irányul [...] törvénytelennek nyilvánítandó. Bármely személy, aki monopolizálja, vagy megkísérli monopolizálni, vagy bármely más személlyel vagy személyekkel egyesül vagy összeesküszik, hogy monopolizálja a [...] kereskedelem bármely részét, büntetben bűnösnek tekintendő [...].

E szabályok alkalmasak voltak a világtörténelem egyik leggazdagabb személye vállalatbirodalmának feldarabolására vagy hogy majdnem hasonló sorsra jusson a Microsoft.³³ Bizton állítható, hogy a legnagyobb bírságokat kiszabó jogterület a versenyjog: a büntetések elérhetik a több milliárd dolláros vagy eurós nagyságrendet is.³⁴ Továbbá számos országban,³⁵ így például az Egyesült Államokban büntetőjogi szankciók is kivetethők.³⁶ Az Egyesült Államokban 2000 óta több mint 1100 büntetőeljárás folyt versenyügyekben. Sok országban lehetséges az elkövetésben részt vevők szankcionálása, például a foglalkozástól való eltiltás vagy vezető tisztségviselői pozíció betöltésének megtiltása.³⁷ A versenyjogi szankciós eszköztár tehát a vállalatokra kiszabott jelentős mértékű bírságoktól a személyi felelősséggel járó büntetőjogi szankciókig tart.³⁸

³¹ A versenyjogban gyakran párhuzamos magatartásnak hívjuk egyes fajtáit.

³² A joggyakorlatban vannak különbségek, de a jelen tanulmány mondandója szempontjából az uniós és az amerikai szabályozás érdemben azonosnak tekinthető. Rövidsége miatt az amerikai szabályt idézzük.

³³ Lásd például David S. EVANS – Albert L. NICHOLS – Richard SCHAMLENSEE: *United States v Microsoft: Did Consumers Win?* 1(3) *Journal of Competition Law and Economics* (2005) 497–539.

³⁴ A bíróságokról általánosságban lásd TÓTH i. m. (20. lj.) 536–580.

³⁵ E tekintetben „ország” alatt az Európai Uniót is értjük, noha az természetesen nem tekinthető államnak.

³⁶ Lásd még például Angus MACCULLOCH: *National Criminalisation of International Cartels*. *Lancaster University Working Paper*, 2009; Peter WHELAN: *A Principled Argument for Personal Criminal Sanctions as Punishment under EC Cartel Law*. 4(1) *Competition Law Review* (2007) 7–40.

³⁷ Lásd még például Richard WHISH – David BAILEY: *Competition Law*. Oxford, Oxford University Press, 2021, 457–460.

³⁸ E tekintetben a versenyjogi eszközök közé sorolunk minden olyan jogág, jogterület (például büntető-, polgári vagy közbeszerzési jog) által előírt lehetséges szankciót és jogkövetkezményt, amely versenypolitikai célokat szolgál.

Az elmúlt évszázadban a kapitalizmus térnyerésével a versenyjog is széles körben elterjedt. A világ közel kétszáz országából 129 ország 141 versenyhatósága vesz részt a Nemzetközi Versenyhálózat (International Competition Network, ICN) működésében. Ennek különös jelentősége van a versenyjog extraterritoriális hatása miatt: a versenyjogot a joghatóság területén kívül megvalósított üzleti tevékenységekre is alkalmazni lehet, vagyis a különböző országokban működő vállalatokra ugyanazok a versenyjogi szabályok vonatkozhatnak, függetlenül attól, hogy hol zajlik a tevékenységük. Az extraterritorialitással elérni kívánt cél az egyenlő versenyfeltételek biztosítása és annak megakadályozása, hogy a vállalatok olyan versenyellenes magatartást tanúsítsanak, amely világszerte kárt okozhat a fogyasztóknak.³⁹ Ennek különös jelentősége van a szankciók alkalmazása szempontjából.

A praktikus kikényszerítési akadályokat leszámítva elméletileg egy kisebb ország versenyhatósága is a „legkisebb közös nevező” lehet, és képes arra, hogy szabályozza máshol honos vállalkozások – akár világszintű – piaci magatartását, vagy éppen érvényesítheti a büntetőszankciókat magánszemélyekkel szemben.⁴⁰ A gyakorlatban ennek vannak praktikus akadályai, például a kisebb országok túlságosan szigorú versenyjogi szabályai hatására az érintett vállalatok egyszerűen kivonulhatnak abból az országból a kikényszeríthetőség megakadályozása érdekében. Ha nincs az adott területre gyakorolt hatás, akkor nincs extraterritorialitás sem. A versenyjogi szabályokról tehát megállapítható, hogy rugalmasak, funkcionálisak, képesek figyelembe venni a valós piaci folyamatokat jogszabályi változtatás nélkül, és kellően hatékony eszköztárral rendelkeznek a kikényszerítéshez.

4. A versenypolitika szerepe és a nagy technológiai vállalatok

A versenyjogi szabályok alkalmazását alapvetően befolyásolja a versenypolitika, azaz a jogalkotói és jogalkalmazói célok és az azokhoz szükséges eszközök összessége. Mint ilyen, a gazdaság és a társadalom fejlődésével folyamatosan – különösen a fentebb említett versenyjogi iskolák fejlődésével párhuzamosan – változott. Komoly viták folytak és folynak arról, mi lehetett a Sherman Act elfogadásakor a jogalkotó célja.⁴¹ A versenypolitika mai állása szerint az európai versenyjog-

---

A versenyjogi szankciórendszert és a lehetséges jogkövetkezményeket igen részletesen mutatja be Tihamér TÓTH: *The Cambridge Handbook of Competition Law Sanctions*. Cambridge, Cambridge University Press, 2022.

³⁹ Az extraterritoriális hatályról lásd például Damien GERADIN – Marc REYSEN – David HENRY: *Extraterritoriality, Comity and Cooperation in EC Competition Law*, 2008, <https://bit.ly/3Ch01rM>; Marek MARTYNISZYN: *Extraterritoriality in EU Competition Law*. In Nuno CUNHA RODRIGUES (szerk.): *Extraterritoriality of EU Economic Law*. Cham, Springer, 2021, 29–57.; SÜKÖSD PÉTER: A globalizáció hatása az extraterritorialitás szemléletének kialakulására az EK és az USA versenyjogában. *Magyar Jog*, 2006/1., 46–55.

⁴⁰ Lásd még például Julian M. JOSHUA – Peter D. CAMESASCA – Jung YOUNGJIN: *Extradition and Mutual Legal Assistance Treaties: Cartel Enforcement's Global Reach*. 75(2) *Antitrust Law Journal* (2008) 353–397.

⁴¹ Lásd például Robert H. BORK: *The Goals of Antitrust Policy*. 57(2) *The American Economic Review* (1967) 242–253.; Maurice E. STUCKE: *Reconsidering Antitrust's Goals*. 53(2) *Boston College Law Review* (2012) 551–629.; Daniel ZIMMER: *The Goals of Competition Law*. Northampton, Edward Elgar, 2012.

nak alapvetően két fő célja alakult ki az elmúlt két évtizedben:⁴² a fogyasztói jólét védelme⁴³ és a belső piaci integráció imperatívuszának kiteljesítése.⁴⁴ A fogyasztói jólét e tekintetben lényegében az a megtakarítás, amely abból jön létre, hogy a piaci ár alacsonyabb, mint amennyit a fogyasztó hajlandó lenne fizetni a termékért (rezervációs ár). Ez a jövedelem a fogyasztónál marad, és más javakra tudja költeni.⁴⁵ A belső piaci imperatívusz pedig azt juttatja érvényre, hogy még a közgazdaság-tudomány állása szerint egyébként a fogyasztói jólétet növelő magatartások is lehetnek uniós versenyjogba ütközők, ha sértik a belső piac egységességének elvét.

A 2010-es években, mondhatjuk, beérett a 2000-es években innovatív vállalatok fejlesztéseinek gyümölcse. A nem ritkán viccesen MAFIA⁴⁶ vagy FAANG⁴⁷ rövidítéssel megnevezett vállalkozások tovább szárnyaltak vagy erős szárnyalásnak indultak. Pusztán példaként: a Google keresőmotorja a 2000-es évek elején kezdett a figyelem középpontjába kerülni 5-10 százalékos piaci részesedéssel, amely 2022 végére már kb. 85-95 százalékra emelkedett.⁴⁸ Ez azonban jellemzően nem folyamatos, egyenletes, hanem gyors növekedés eredménye volt, és a mutató lényegében már a 2010-es évekre 70 százalék fölé került. Hasonló folyamat volt megfigyelhető a közösségi média esetében is: a Facebook 2004 és 2009 között a legnépszerűbb platform lett a közösségi médiában, és azóta is – szinte – folyamatosan növekszik felhasználóinak a száma, bár inkább egyenletes ütemben.

A technológiai vállalatok hasonló növekedésének számos oka van, egy tényező azonban tipikusan szerepet játszott mindegyik növekedésében: az ún. hálózati hatás. A hálózati hatások a közgazdaságtanban arra a jelenségre utalnak, amikor egy áru vagy szolgáltatás értéke növekszik, ha több ember használja azt, ami pozitív visszacsatolást eredményez. A hálózati hatások példái közé tartoznak a közösségi hálózatok, a mobiltelefonok és az e-kereskedelmi platformok. A hálózati hatások erőteljes ösztönzőket teremthetnek a felhasználók számára, hogy csatlakozzanak egy adott hálózathoz, mivel a hálózat értéke minden egyes további felhasználóval nő.⁴⁹

⁴² Megjegyzendő, hogy jelenleg mélyreható változások zajlanak az amerikai versenyhatóságok trösztellenes jogpolitikájában, amelynek hatásai ma még ismeretlenek, az amerikai bíróságok pedig eddig inkább szkeptikusan fogadták az „újításokat”.

⁴³ Lásd még például AHLBORN–GRAVE i. m. (20. lj.); BORK i. m. (41. lj.); Johannes HERTFELDER: *Die consumer welfare im europäischen Wettbewerbsrecht – Eine Analyse der Rechtspraxis der Kommission und die europäischen Gerichte*. Baden-Baden, Nomos, 2010; Barak Y. ORBACH: The Antitrust Consumer Welfare Paradox. 7(1) *Journal of Competition Law and Economics* (2011) 133–164.; Oliver E. WILLIAMSON: Economies as an Antitrust Defense: The Welfare Tradeoffs. 58(1) *The American Economic Review* (1968) 18–36.

⁴⁴ Lásd még a legjelentősebb ítéletet: 56-64. és 58-64. Établissements Consten S.à.R.L. és Grundig-Verkaufs-GmbH kontra az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága egyesített ügyek.

⁴⁵ Lásd még Massimo MOTTA: *Competition Policy – Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004, 18–21.; Jean TIROLE: *The Theory of Industrial Organisation*. London, MIT, 1988, 6–12.; CARLTON–PERLOFF i. m. (21. lj.) 94–95.

⁴⁶ Microsoft, Apple, Facebook, Intel, Amazon.

⁴⁷ Facebook, Apple, Amazon, Nvidia, Google.

⁴⁸ Aktuális és historikus piaci részesedésekhez lásd például statista.com vagy statcounter.com.

⁴⁹ Lásd még például Mark A. LEMLEY – David MCGOWAN: Legal Implications of Network Economic Effects. 86 *California Law Review* (1998) 479–612.; Richard SCHMALENSSEE – David S. EVANS: Industrial Organization of Markets with Two-Sided Platforms. 3(1) *Competition Policy International* (2007) 151–179.; Herbert HOVENKAMP: Antitrust and Platform Monopoly. 130(8) *The Yale Law Journal* (2021) 1952–2050.; Geoffrey PARKER – Georgios PETROPOULOS – Marshall W. VAN ALSTYNE: Digital Platforms and Antitrust (2020),

A hálózati hatások rendkívül erőteljes piaci hatásmechanizmust jelentenek, ugyanis minden használattal vagy felhasználóval tovább nő a termék értéke a fogyasztók szemében, hasznosabb lesz számukra, így aki el tudja érni, hogy a piacon az ő terméke legyen a standard piaci választás, a többi piaci szereplőt szinte szükségszerűen elkezdi kiszorítani.

Sem a hálózati hatások, sem a jelentős piaci hatalom vagy a jelentős méret nem új keletű probléma, sőt éppen a versenyjog gyökereihez vezet vissza.⁵⁰ Történelmi léptékkal mérve a korábbi időszakokhoz képest talán az újdonság erejével hat a technológiai vállalatok fejlődésének, piacszerzésének sebessége. Gyakran pár év elég a domináns szerep megszerzéshez, amire a legújabb példa az OpenAI által fejlesztett ChatGPT, amely nem egészen két hónap alatt 100 millió felhasználót tudott elérni, így – a felhasználók számát figyelembe véve – minden idők leggyorsabban fejlődő szolgáltatása.

A versenypolitika számára az ilyen piaci folyamatok komoly problémát jelentenek, ugyanis a piaci szereplők piaci magatartása általában piacokonform, és részben a piac törvényszerűségei juttatnak domináns helyzetbe egy vállalkozást. Amennyiben nem organikus úton zajlana a növekedés, akkor a versenyjogban a fúziókontroll mechanizmusa hivatott megakadályozni a mesterséges – és a versenypolitika aktuális céljaival ellentétes – piaci erő növekedését. E tekintetben nemcsak a jogalkalmazó versenyhatóságokra – vagy az Egyesült Államokban a bíróságokra – hárul különleges felelősség, hanem a jogalkotókra is, mivel a fúziókontroll-szabályozás előbb tisztáz bizonyos kérdéseket (például mikor kell bejelenteni egy összefonódást, mi alapján kell megítélni annak piaci hatásait), majd ezt követően írja elő, hogy mely piaci tranzakciók és mikor nemkívánatosak. Ha a jogalkotó nem követi figyelemmel a gazdaság fejlődését és nem alakítja megfelelően a szabályozást, akkor az ahhoz vezethet, hogy a fúziókontroll nem tudja betölteni preventív funkcióját a verseny védelme érdekében. A versenyjog ugyanis *ex ante* és *post* szabályozás útján regulálja a piaci folyamatokat.

5. Az időtényező

A versenyjog törzsét alkotó szabályok, azaz a versenykorlátozó megállapodások joga és gazdasági erőfölénnyel való visszaélések joga *ex post* szabályozás. Ha a vállalkozások a szabályokba ütköző magatartást tanúsítanak, a versenyjog utólag avatkozik be és bünteti a jogszabályokat megsértő vállalkozásokat vagy személyeket. A fúziókontroll viszont *ex ante* szabályozás, előzetesen avatkozik be: megakadályozza, hogy a versenypolitika aktuális céljaival ellentétesen jöjjön létre koncentráció vagy integráció a piacon. Az, hogy az állam mikor avatkozik be fúziókontroll útján, elsősorban jogalkotási kérdés. A jogalkalmazás ezt követően tipikusan gyors és hatékony, hiszen a fúziókontroll során szigorú és általában rövid eljárási szabályok alkalmazandók.

<https://bit.ly/3p1nxpI>; Nicholas ECONOMIDES: Competition Policy in Network Industries: An Introduction. *NET Institute Working Paper* No. 04-24 (2004); Hal R. VARIAN: Use and Abuse of Network Effects. In Martin GUZMAN (szerk.): *Toward a Just Society: Joseph Stiglitz and Twenty-First Century Economics*. New York, Columbia University Press, 2018, 227–239.

⁵⁰ Lásd még például Tim WU: *The Curse of Bigness: Antitrust in the new Gilded Age*. New York, Columbia Global Reports, 2018.

A fúziókontrollal ellentétben az *ex post* beavatkozás során a versenyjog malmai lassan örölnék. Ennek számos oka van, például a versenykorlátozó megállapodások esetében a bizonyítékok gyűjtésének és felhasználásának, valamint az eljárás lefolytatásának rendkívül szigorú – az alapjogokat tiszteletben tartó – szabályai vannak. Ez a gazdasági erőfölényes ügyek esetében is igaz, azonban például e körben azzal is kell számolni, hogy a piacokon úton elért gazdasági erőfölényes helyzet alapvetően nem tilalmazott, csak az ilyen helyzettel való visszaélés. Még gazdasági erőfölényes vállalkozások esetén is természetes, hogy a versenytársak kiszorulnak a piacról pusztán akár a piac jellegzetességei miatt (lásd a fentebb már ismertetett hálózati hatásokat). Ha tiltanánk az ilyen magatartásokat, akkor a piacgazdaság lényegét ásnánk alá: a sikeres piaci tevékenységet nem bünteti az állam, nem célszerű büntetnie.

A modern technológiai vállalkozások jelenlegi piaci dominanciájának mértéke nem ismeretlen a gazdaságtörténetben, szembevetve volt már a versenyjog kialakulásának korától a 20. század második feléig is. Az IBM sokáig domináns piaci szereplő volt, majd az amerikai kormányzat 1969-ben versenyjogi eljárást indított ellene, amely 13 év után lényegében sikertelenül zárult le (Robert Bork az „antitrösztjog Vietnámjának” nevezte az ügyet).⁵¹ Hasonlóan hírhednek tekinthetjük az AT&T telekommunikációs vállalat esetét. Az 1974-ben indult ügy azzal végződött, hogy 1984-re feldarabolták a vállalatot kisebb vállalatokra. A fentebb már említett, 1998-ban indult Microsoft-ügy hamar lezárult,⁵² mert az időközben megújult amerikai kormányzat meggondolta magát, és nem akarta a nemzetközi piacokon domináns vállalkozását feldarabolni két részre. A három ügyben az a közös, hogy a kiemelkedően domináns vállalkozások a versenyjogi eljárások végére vagy nem sokkal azt követően egyébként is elvesztették – egyes kifogásolt piacokon – a kiemelkedő piaci pozíciójukat.

A fenti példák rávilágítanak arra a klasszikus versenyjogi alapvetésre, hogy a piaci törvényszerűségek és a piac működése gyakran maga oldja meg a problémákat, és csak kivételesen fontos esetekben szükséges beavatkozni a piaci folyamatokba. A jogalkalmazó és a jogalkotó ugyanis ritkán tud okosabb lenni, mint a piac törvényszerűsége által diktált logika és folyamatok. Jelzésértékű – bár tartalmilag természetesen vizsgálандó –, hogy a Fortune 500, tehát az ötszáz legnagyobb amerikai vállalat közül mindössze 49 tudott folyamatosan a listán maradni, 1955 és 2022 között pedig több mint 2150 vállalkozás került le róla: számtalan sikeres vállalkozás volt képtelen egy-egy piacon hosszú távon megőrizni piaci hatalmát.

A nagy technológiai vállalatok – nem példa nélküli – piaci hatalma önmagában tehát nem mond semmit arról, hogy ez hosszú távon tartható lesz-e. Ezt éppen a jelen tanulmányban már említett példák is megmutatják. A piaci bukás tankönyvekbe illő egyik példája a Kodak esete. A cég azért veszítette el piaci dominanciáját, mert lassan fogadta el a hagyományos filmes fényképezésről a digitális fényképezésre való átállást. Bár ők találták fel az első digitális fényképezőgépet, nem sikerült teljes mértékben kihasználniuk a technológiát, ehelyett továbbra is a filmalapú üzletágukra összpontosítottak. Eközben más vállalatok, például a Canon és a Nikon, nagymértékben befektettek a digitális technológiába, és gyorsan jelentős piaci részesedést

⁵¹ Robert BORK: U.S. vs. I.B.M. *The New York Times*, 1981. február 15.

⁵² A perről lásd például A. Douglas MELAMED – Daniel L. RUBINFELD: U.S. v. Microsoft: Lessons Learned and Issues Raised. In Eleanor M. FOX – Daniel A. CRANE (szerk.): *Antitrust Stories*. New York, Foundation Press, 2007, 287–310.

szereztek. A digitális fényképezés elterjedésével a film és a filmes fényképezőgépek iránti fogyasztói kereslet csökkent, ami a Kodak eladásainak és piaci részesedésének visszaeséséhez vezetett. A Kodak emellett nehezen alkalmazkodott a digitális fényképezés változó üzleti modelljéhez is, amely a filmek és a fényképezőgépek egyszeri eladásai helyett a nyomtatásból és az online fotótárolásból származó, ismétlődő bevételi forrásokra alapul.

Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy szükséges-e szabályozás útján a nagy technológiai cégeket megregulázni, vagy a versenyjog önmagában is elég. Európában jelentős szabályozási folyamat közepén vagyunk, és az Egyesült Államokban is komoly jogalkotási tervek vannak a nagy technológiai vállalatok szabályozására, bár megjegyzendő, hogy az érintett vállalkozások eddig sikerrel akadályozták meg szinte minden fontos jogalkotást. A versenyjog azonban matuzsálemi korával és szabályozási eszköztárával ettől függetlenül mintegy Damoklész kardjaként lebeg a piaci szereplők feje felett. Itt érdemes felidézni, hogy a versenyjog egyik legerősebb szankciója az, hogy egy vállalkozást fel lehet darabolni vagy sikeres üzletágak eladására is rá lehet kényszeríteni.⁵³

6. Alkalmas-e a versenyjog az Európai Unióban a technológiai óriások versenyszempontú szabályozására?

Fentebb már esett szó arról, hogy a versenyjogi szabályok funkcionális megközelítéssel, széles körben alkalmazhatók a versenypolitika céljaival ellentétes szinte bármilyen piaci magatartásra. Nyilván jogszabályi keretek között, azt nem teljesen ártértelemezve, de széles körben biztosít lehetőséget a jogalkalmazó számára, hogy új helyzetekre alkalmazza a jogot. Az évszázadnyi joggyakorlat mindemellett jól kidolgozta, mely magatartások jelentenek fundamentális veszélyt a piacgazdaságra és a szabad versenyre. Akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy a joggyakorlat szinte már mindent látott, legfeljebb a megvalósítás módja különbözik egyes ügyekben.

A versenyjogban elérhető szankciós rendszer is széles spektrumú, és képes adekvát választ adni egy adott problémára. Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy akkor mi az oka annak, hogy a jogalkotók az Atlanti-óceán mindkét partján – Európában már ténylegesen, az Egyesült Államokban eddig inkább csak terv szintjén – jelentős szabályozói beavatkozással kívánnak élni. Az egyik ok lehetne a versenyjogi szabályok alkalmatlansága, ami részben igaz is. Az anyagi jogi szabályok és a szankciók a legtöbb érdemi piaci versenyproblémára képesek választ adni,⁵⁴ ugyanakkor a jelenlegi jogalkalmazás fundamentális hiányosságokkal küzd.

A hiányosságok között első helyen kell említeni az eljárások hosszát. Például ha az Európai Bizottság tiltó határozatot hoz egy ügyben az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. vagy 102. cikke alapján, akkor tipikusan rendkívül hosszú eljárással lehet számolni. Például a Telefónica és Portugal Telecom ügyben⁵⁵ 2011. január 19-én indult meg a formális eljárás,⁵⁶ de

⁵³ Az amerikai szövetségi kormányzat és egyes szövetségi államok éppen a jelen tanulmány megírása alatt indítottak ilyen céllal újabb eljárást az Alphabet/Google ellen: U.S. v. Google, 2023, Case 1:20-cv-03010.

⁵⁴ Vannak olyan piaci problémák, amelyeket a versenyjog nem tud kezelni a jelen formájában, így például a kisebbségi részesedéseket vagy az összejátszó oligopolisztikus piacokét.

⁵⁵ AT.39839. Telefónica és Portugal Telecom, 2022. január 25.

⁵⁶ Gyakran a formális eljárás előtt már vannak üggyel kapcsolatos események, például egy panasz vagy bejelentés.

csak 2022. január 25-én született meg a döntés. Hosszasan lehetne sorolni az elhúzódó eljárásokat, ugyanakkor egy-egy bizottsági döntéssel nem ér véget az ügy, hanem gyakran bíróság elé kerül – és az EU-ban a Törvényszék és az Európai Unió Bírósága (EUB) eljárásai sem mondhatók rövidnek.⁵⁷ A tanulmány írásakor az EUB éves jelentései közül az elérhető legutolsó az 2021-es,⁵⁸ amely szerint 26 új versenyügy érkezett a bíróságra, abból 15 előzetes döntéshozatali eljárás, 11 pedig fellebbezés a Törvényszéktől.

Egy előzetes döntéshozatali eljárás tipikusan 16,7 hónapig tartott, míg egy fellebbezés 15,1 hónapig. A Törvényszékhez – az állami támogatási ügyeket nem számolva – 34 versenyjogi ügy érkezett, ehhez képest 16-ot zártak le az év folyamán. Egy versenyügy átlagosan 27,8 hónapig tartott,⁵⁹ de ha az ítélettel záruló versenyügyeket nézzük, akkor 40 hónapig, ami az összes ügytípus közül a leghosszabb időtartam. Ha összeadjuk tehát a Törvényszék és az EUB előtt folyó ügyek eljárási idejét, akkor 56 hónapot kapunk, azaz átlagosan négy és fél évig folyik egy eljárás az uniós bíróságok előtt. Ehhez hozzáadva az Európai Bizottság hosszú eljárását, gyakran másfél évtizedig tart, mire egy jogkérdés tisztázódik, vagy a vállalkozások számára világos lesz, hogy mi egy versenyfelügyeleti eljárás kimenete, például hogy az uniós versenyjog valóban tilt-e egy bizonyos magatartást. A helyzet fonákságára érdemes felidézni az Intel ügyét. Az Intel versenytársa 2000. október 18-án panaszt tett az Európai Bizottságnál, amely 2004-ben indított formális eljárást, majd 2009-ben hozott marasztaló döntést.⁶⁰ Ezt az Intel megtámadta a Törvényszéken, viszont az ezzel kapcsolatban 2014-ben hozott ítélet miatt az Intel az EUB-hez fordult, az pedig 2017-ben megsemmisítette a Törvényszék ítéletét és új eljárásra kötelezte. Az új eljárásban a Törvényszék 2022. január 26-án, öt évvel később hozott ítéletet,⁶¹ és jelenleg fellebbezés miatt folyamatban van egy ügy az EUB-n 2022. május 5-e óta.

Egyértelműen kijelenthető, hogy a technológiai cégek elleni versenyjogi fellépés egyik legjelentősebb akadálya az eljárások elhúzódása,⁶² ami két szinten is problémát okoz: egyrészt a hatósági, másrészt a bírósági szinten. A hatósági szinten ez reformokkal és a hatóság erőforrása-inak bővítésével lenne orvosolható, míg a bírósági szinten erősen megfontolandó a Törvényszék tehermentesítése akár azáltal, hogy önálló törvényszéket hoznak létre vagy a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ügyekre, vagy a tágabb értelemben vett versenyügyekre.⁶³ A jelenlegi helyzet az uniós jog egyik leghatékonyabb hatáskörének jelentős diszfunkcionalitását eredményezi.

⁵⁷ Itt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy e tekintetben az amerikai jogrendszer messze hatékonyabb és jobban működik, mint az Európai Unió és gyakran a tagállamainak jogrendszere.

⁵⁸ The Annual Report of the Court of Justice of the European Union, 2021, <http://bit.ly/43YlpOY>.

⁵⁹ Azonban például 2018-ban 38,3 hónap volt.

⁶⁰ COMP/C-3/37.990 – Intel.

⁶¹ T-286/09. RENV – Intel Corporation kontra Bizottság.

⁶² Ennek egyik oka az is, hogy a vállalkozások, piaci szereplők érdekelték az időhúzásban, amit gyakran meg is tudnak valósítani. Ez a tény ugyanakkor alátámasztani látszik azt a tézist, hogy a jogérvényesítési rendszer korrigálásra szorul.

⁶³ Szintén régóta kérdés, hogy a specializált bíróságok létrehozatala megfelelő válasz-e a versenyjog e problémájára, azonban érdemes utalni arra, hogy léteznek olyan bíróságok, amelyek gyors és hatékony döntéshozatallal képesek a piaci és a társadalmi igényeknek is eleget tenni. Például a választott bíróságoknál gyakran az adott jogkérdésben komoly szaktudással rendelkező bírák gyorsan és hatékonyan tudnak lezárni ügyeket. Hasonló hatékonyság versenyügyekben is tudna társadalmi érdekeket szolgálni, egyben biztosítani a megfelelő színvonalú szakmai döntéshozatalt.

A jelenlegi joggyakorlat további hiányossága a szankciók elégtelensége. A mostani rendszerben a bírságok súlya – bár más jogterületekhez képest nagy – nem képez megfelelő elrettentő erőt. Az uniós versenyjogi történelem legmagasabb bírsága a Google Android ügyben született.⁶⁴ A 4,34 milliárd eurós bírságot egy 2011. január 1-je óta fennálló magatartás miatt szabták ki. A Google árbevétele 2011 és 2017 között több mint 350 milliárd dollár volt. A versenyjogi bírság maximum az előző évi éves árbevétel 10 százalékáig terjedhet. A kiszabott bírság a jelenlegi bírságolási gyakorlat miatt a törvényes maximumtól is messze elmaradt, a jogsértés ideje alatt elért árbevétel mellett pedig szinte eltörpül. A jelenlegi bírságkiszabási gyakorlat és a jogszabályokban meghatározott maximum is alkalmatlan önmagában a jövőbeni jogsértésektől való kellő elrettentésre. A jövőre nézve átgondolást igényel a jelenlegi bírságolási gyakorlat, valamint a bírság maximumának szabályozása is. Megfontolandó lehet a büntető szankciók kiterjesztése is.⁶⁵

Harmadik hiányosságként a magánjogi jogérvényesítési rendszer elégtelensége említendő. Bár az elmúlt évtizedekben jelentős jogalkotási fejlődésnek voltunk tanúi, és mondhatjuk, hogy már nem extrém ritka egy-egy magánjogi jogérvényesítés versenyügyben, a jelenlegi rendszer alkalmatlan arra, hogy a hatósági jogérvényesítés mellett biztosítsa a kellő elrettentő és piaci fegyelmező erőt. Az egyik leghíresebb kartellügyben Európa-szerte küszködnek a bíróságok előtt a felperesek, hogy érvényesíteni tudják a káraikat.⁶⁶ A kontinentális kártérítési jog, az elévülési szabályok, valamint a hasonló perek vonatkozásában a bíróságok tapasztalathiánya jelentős akadályt jelent a versenyjogi magánjogi kártérítési pereknek Európa-szerte. Van azonban egy alapvető körülmény, amely a fentiek ellenére is abba az irányba mutat, hogy a versenyjog – igaz, korlátozottan – be tudja tölteni a szerepét, ez pedig a piacok schumpeteri dinamikája.

7. Konklúzió

A piacon a monopolisták körül nem légüres tér van, hanem folyamatosak a törekvések arra, hogy a monopolisták által elért hasznot valaki meg tudja szerezni. A technológia fejlődése kiváló példája annak a schumpeteri gondolatnak, hogy az egyes piacokon időről időre leváltják az inkumbens vállalatokat. A Netscape Navigator előtt is léteztek böngészők, de a Netscape szökkentette szárba az internetet. Az iPod előtt is léteztek mp3-lejátszók, de az indította el a digitális zene forradalmát, az Apple pedig új kategóriát hozott létre a mobiltelefonok világában. Nehéz előre látni a technológia fejlődését, de egyöntetű vélemények szerint a Google jelenleg szinte pánikszerűen igyekszik polírozni saját mesterségesintelligencia-alapú technológiáját az OpenAI ChatGPT-jének robbanásszerű fellépése miatt.⁶⁷

⁶⁴ AT.40099, Google Android, 2018. július 18.

⁶⁵ Volt már példa arra, hogy az uniós jog hatékony érvényesülése érdekében büntetőjogi szabályozási hatáskört vindikált magának az EU, lásd például C-176/03. Bizottság kontra Tanács. Az Európai Bizottság 2021 decemberében is új irányelvet javasolt környezetvédelmi kérdésben, amely irányelv büntetőjogi anyagi szabályokat is tartalmaz: Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról.

⁶⁶ AT.39824, Kamion-kartell, 2017. szeptember 27.

⁶⁷ E tanulmányban 11 mondat a ChatGPT mesterséges intelligencia segítségével született, amelyből egyet át kellett fogalmazni végül.

Az egyik legjelentősebb technológiai vállalat, az Alphabet és annak leányvállalata, a Google alapvetően a keresőmotorhoz kapcsolódóan építette fel üzleti modelljét. Jelenleg azonban három irányból is jelentős kihívások elé néz, amelyek bármelyike képes lehet megrengetni meglévő piaci pozícióját. A hangalapú keresések az okosotthonok elterjedésével (az Amazon Alexa, az Apple Siri, a Google Home és a Microsoft Cortana virtuális asszisztensek), a vizuális keresések (Meta Oculus Quest, Microsoft HoloLens, Apple Glass), valamint a mesterséges intelligencia által vezérelt tudásalapú keresések (OpenAI ChatGPT, Anthropic) alapvetően változtathatják meg a társadalom életét, ami pedig megdöntheti a jelenlegi képernyőalapú keresési és üzleti modellt. Szinte minden nagy technológiai vállalatról elmondható, hogy bármikor felbukkanhat egy olyan versenytárs, amelyik megtalálja az Achilles-sarkát.

Vajon tényleg a versenyjog alkalmatlan a technológiai óriások szabályozására, vagy az – nagyjából – megfelelően működik, és a piac megoldja ezt a problémát, a társadalom pedig ismét drámaian fejlődik tovább az új technológiáknak köszönhetően, kárpótlásul az „elvesztegetett évekért”? Ez teljes mértékben összeegyeztethető a versenyjog létezésének alapvetéseivel, hiszen ha a piacok képesek lennének ezt az eredményt gyorsan elérni, akkor éppen a versenyjogra nem lenne szükség. Felesleges azonban kalapáccsal a kézben mindenütt szöveget látni.

Irodalomjegyzék

- AHLBORN, Christian – GRAVE, Carsten: Walter Eucken and Ordoliberalism: An Introduction from a Consumer Welfare Perspective. 2(2) *Competition Policy International* (2006) 197–217.
- AMATO, Giuliano: *Antitrust and the Bounds of Power: The Dilemma of Liberal Democracy in the History of the Market*. Oxford, Hart, 1997.
- BAIN, Joe S.: A Note on Pricing in Monopoly and Oligopoly. 39(2) *The American Economic Review* (1949) 448–464.
- BAIN, Joe S.: Workable Competition in Oligopoly: Theoretical Considerations and Some Empirical Evidence. 40(2) *The American Economic Review* (1950) 35–47.
- BAIRD, Douglas G. – GERTNER, Robert H. – PICKER, Randal C.: *Game Theory and the Law*. Cambridge, Harvard University Press, 1994.
<https://doi.org/10.1017/s0008197300083835>
- BASEDOW, Jürgen: The Modernization of European Competition Law: A Story of Unfinished Concepts. 42 *Texas International Law Journal* (2006–2007) 429–439.
- BERMAN, Elizabeth P.: *Thinking Like an Economist: How Efficiency Replaced Equality in U.S. Public Policy*. Princeton, Princeton University Press, 2022.
- BORK, Robert H.: The Goals of Antitrust Policy. 57(2) *The American Economic Review* (1967) 242–253.
- BORK, Robert H.: *The Antitrust Paradox*. New York, The Free Press, 1993.
- CARLTON, Dennis W. – PERLOFF, Jeffrey M.: *Modern Industrial Organization*. Boston, Pearson, 2015.
- COOTER, Robert – DREXL, Josef: The Logic of Power in the Emerging European Constitution: Game Theory and the Division of Powers. 14(3) *International Review of Law and Economics* (1994) 307–326.
[https://doi.org/10.1016/0144-8188\(94\)90046-9](https://doi.org/10.1016/0144-8188(94)90046-9)

- DEVLIN, Alan: *Reforming Antitrust*. Cambridge, Cambridge University Press, 2021.
- ECONOMIDES, Nicholas: Competition Policy in Network Industries: An Introduction. *NET Institute Working Paper No. 04-24* (2004).
<https://doi.org/10.2139/ssrn.386626>
- EHLERMANN, Claus-Dieter: The Modernisation of EC Antitrust Policy: A Legal and Cultural Revolution. 37(3) *Common Market Law Review* (2000) 537–590.
<https://doi.org/10.54648/267648>
- EVANS, David S. – NICHOLS, Albert L. – SCHAMLENSEE, Richard: *United States v Microsoft: Did Consumers Win?* 1(3) *Journal of Competition Law and Economics* (2005) 497–539.
<https://doi.org/10.1093/joclec/nhi016>
<https://doi.org/10.3386/w11727>
<https://doi.org/10.2139/ssrn.757426>
- GERADIN, Damien – REYSEN, Marc – HENRY, David: *Extraterritoriality, Comity and Cooperation in EC Competition Law*, 2008.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1175003>
- GERBER, David J.: The Origins of European Competition Law in Fin-de-Siècle Austria. 36(4) *American Journal of Legal History* (1992) 405–440.
<https://doi.org/10.2307/845553>
- GERBER, David J.: Constitutionalizing the Economy: German Neo-Liberalism, Competition Law and the „New” Europe. 42(1) *The American Journal of Comparative Law* (1994) 25–84.
<https://doi.org/10.2307/840727>
- GERBER, David J.: *Law and Competition in Twentieth Century Europe: Protecting Prometheus*. Oxford, Clarendon, 1998.
<https://doi.org/10.2307/840974>
- GIOLLI, Nicola: Competition Versus Property Rights: American Antitrust Law, the Freiburg School, and the Early Years of European Competition Policy. 4(5) *Journal of Competition Law and Economics* (2009) 747–786.
<https://doi.org/10.1093/joclec/nhp003>
- HERTFELDER, Johannes: *Die consumer welfare im europäischen Wettbewerbsrecht – Eine Analyse der Rechtspraxis der Kommission und die europäischen Gerichte*. Baden-Baden, Nomos, 2010.
- HOVENKAMP, Herbert J.: *Schumpeterian Competition and Antitrust*. Faculty Scholarship at Penn Law, 1788 (2008).
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1275986>
- HOVENKAMP, Herbert: Antitrust and Platform Monopoly. 130(8) *The Yale Law Journal* (2021) 1952–2050.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3639142>
- JOSHUA, Julian M. – CAMESASCA, Peter D. – YOUNGJIN, Jung: Extradition and Mutual Legal Assistance Treaties: Cartel Enforcement’s Global Reach. 75(2) *Antitrust Law Journal* (2008) 353–397.
- KHAN, Lina M.: Amazon’s Antitrust Paradox. 126(3) *Yale Law Journal* (2017) 710–805.
- LEMLEY, Mark A. – MCGOWAN, David: Legal Implications of Network Economic Effects. 86 *California Law Review* (1998) 479–612.
<https://doi.org/10.31235/osf.io/rzhnp>
<https://doi.org/10.2139/ssrn.32212>

- LEONTIEF, Wassily: Joseph A. Schumpeter (1883–1950). 18(2) *Econometrica* (1950) 103–110.
<https://doi.org/10.2307/1907263>
- LIANOS, Ioannis – KOKKORIS, Ioannis: *The Reform of EC Competition Law: New Challenges*. Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2010.
- MACCULLOCH, Angus: National Criminalisation of International Cartels. *Lancaster University Working Paper*, 2009.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1908178>
- MARTYNISZYN, Marek: Extraterritoriality in EU Competition Law. In CUNHA RODRIGUES, Nuno (szerk.): *Extraterritoriality of EU Economic Law*. Cham, Springer, 2021, 29–57.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-82291-0_3
- MELAMED, A. Douglas – RUBINFELD, Daniel L.: U.S. v. Microsoft: Lessons Learned and Issues Raised. In FOX, Eleanor M. – CRANE, Daniel A. (szerk.): *Antitrust Stories*. New York, Foundation Press, 2007, 287–310.
- MOTTA, Massimo: *Competition Policy – Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- MÖSCHEL, Wernhard: The Proper Scope of Government Viewed from an Ordoliberal Perspective: The Example of Competition Policy. 157(1) *Journal of Institutional and Theoretical Economics* (2001) 23–27.
<https://doi.org/10.1628/0932456012974657>
- NASH, John F. Jr.: The Bargaining Problem. 18(2) *Econometrica* (1950) 155–162.
<https://doi.org/10.1515/9781400884087-006>
- NASH, John: Two-Person Cooperative Games. 21(1) *Econometrica* (1953) 128–140.
<https://doi.org/10.2307/1906951>
- NASH, John F.: *Essays on Game Theory*. Cheltenham, Edward Elgar, 1996.
<https://doi.org/10.4337/9781781956298>
- NEUMANN, John von – MORGENSTERN, Oskar: *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton, Princeton University Press, 2004.
- ORBACH, Barak Y.: The Antitrust Consumer Welfare Paradox. 7(1) *Journal of Competition Law and Economics* (2011) 133–164.
<https://doi.org/10.1093/joclec/nhq019>
- PARKER, Geoffrey – PETROPOULOS, Georgios – VAN ALSTYNE, Marshall W.: *Digital Platforms and Antitrust*. 2020.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3608397>
- PITOFSKY, Robert: *How the Chicago School Overshot the Mark: The Effect of Conservative Economic Analysis on U.S. Antitrust*. Oxford, Oxford University Press, 2008.
- PRIEST, George L.: The Limits of Antitrust and the Chicago School Tradition. 6(1) *Journal of Competition Law and Economics* (2010) 1–9.
<https://doi.org/10.1093/joclec/nhp027>
- SCHMALENSEE, Richard – EVANS, David S.: Industrial Organization of Markets with Two-Sided Platforms. 3(1) *Competition Policy International* (2007) 151–179.
- SCHMIDT, Ingo – RITTALER, Jan B.: *Die Chicago School of Antitrust Analysis: Wettbewerbstheoretische und -politische Analyse eines Credos*. Baden-Baden, Nomos, 1986.
- SCHMIDT, Ingo – RITTALER, Jan B.: *A Critical Evaluation of the Chicago School of Antitrust Analysis*. Dordrecht, Kluwer Academic, 1988.

- SCHUMPETER, Joseph A.: *Capitalism, Socialism and Democracy*. London, Allen and Unwin, 1976.
- STIGLER, George J.: Schumpeter's History of Economic Analysis. 62(4) *Journal of Political Economy* (1954) 344–345.
- STIGLER, George J.: On the „Chicago School of Economics”: Comment. 70(1) *The Journal of Political Economy* (1962) 70–71.
- STUCKE, Maurice E.: Reconsidering Antitrust's Goals. 53(2) *Boston College Law Review* (2012) 551–629.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.1904686>
- SÜKÖSD Péter: A globalizáció hatása az extraterritorialitás szemléletének kialakulására az EK és az USA versenyjogában. *Magyar Jog*, 2006/1., 46–55.
- SZILÁGYI Pál – TÓTH András: A kartellszabályozás történeti fejlődése. *Versenyükör*, 2016/2. különszám, 4–13.
- TIROLE, Jean: *The Theory of Industrial Organisation*. London, MIT, 1988.
- TÓTH Tihamér: A 60 éves Római Szerződés versenyjogi rendelkezései. *Iustum Aequum Salutare*, 2018/2., 57–75.
- TÓTH Tihamér: *Unió és magyar versenyjog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.
- TÓTH, Tihamér: *The Cambridge Handbook of Competition Law Sanctions*. Cambridge, Cambridge University Press, 2022.
- VARIAN, Hal R.: Use and Abuse of Network Effects. In GUZMAN, Martin (szerk.): *Toward a Just Society: Joseph Stiglitz and Twenty-First Century Economics*. New York, Columbia University Press, 2018, 227–239.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3215488>
- VATIERO, Massimiliano: The Ordoliberal Notion of Market Power: An Institutional Reassessment. 6(3) *European Competition Journal* (2010) 689–707.
<https://doi.org/10.5235/ecj.v6n3.689>
- VENIT, James S.: Brave New World: The Modernization and Decentralization of Enforcement under Articles 81 and 82 of the EC Treaty. 40(3) *Common Market Law Review* (2003) 545–580.
<https://doi.org/10.54648/cola2003025>
- WELLS, Wyatt C.: *Antitrust and the Formation of the Postwar World*. New York, Columbia University Press, 2002.
<https://doi.org/10.7312/well12398>
- WHELAN, Peter: A Principled Argument for Personal Criminal Sanctions as Punishment under EC Cartel Law. 4(1) *Competition Law Review* (2007) 7–40.
- WHISH, Richard – BAILEY, David: *Competition Law*. Oxford, Oxford University Press, 2021.
<https://doi.org/10.1093/law:ocl/9780199660377.001.0001>
- WILLIAMSON, Oliver E.: Economies as an Antitrust Defense: The Welfare Tradeoffs. 58(1) *The American Economic Review* (1968) 18–36.
https://doi.org/10.1007/978-1-349-15486-9_7
- WU, Tim: *The Curse of Bigness: Antitrust in the new Gilded Age*. New York, Columbia Global Reports, 2018.
- ZIMMER, Daniel: *The Goals of Competition Law*. Northampton, Edward Elgar, 2012.
<https://doi.org/10.4337/9780857936615>